

Бігунець Ірина Миколаївна
аспірант кафедри кримінального
процесу Національної академії
внутрішніх справ

ГАРАНТІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Не менш вагоме місце в правовому статусі адвоката в Україні поряд із професійними правами і обов'язками займають гарантії їх професійної діяльності. Закріпивши за адвокатом обов'язок щодо надання правничої (правової) допомоги на професійній основі, держава повинна забезпечувати його й відповідним комплексом насамперед гарантій, який повинен бути достатнім для належного надання такої допомоги [1, с. 152]. Надані законом адвокатам правові гарантії є основоположною засадою їх професійної діяльності й необхідні для належного надання правової допомоги й захисту особи.

Гарантії професійної діяльності адвоката розглядаються в юридичній літературі як система соціально-економічних, моральних, політичних, юридичних умов, засобів і способів, що забезпечують їхню фактичну реалізацію, охорону та надійний захист [2, с. 13-14]. Видається, що під правовими гарантіями адвокатської діяльності слушно розуміють правові засоби, які закріплені в нормах права і предметом впливу яких є права та обов'язки адвоката, які забезпечують їх реалізацію, захист і відновлення в разі порушення [3, с. 90].

Гарантії професійної діяльності адвокатів покликані забезпечувати необхідні правові можливості для реального здійснення ними своїх професійних прав і обов'язків в рамках правової системи України. Поділяємо позицію О.Г. Яновської щодо функціонального призначення правових гарантій адвокатської діяльності у правовому регулюванні [3, с. 82], яка зазначає, що результатом практичного втілення гарантій професійної діяльності адвокатів в Україні є повноцінна реалізація їх правового статусу в результаті чого: створюється практична можливість користування суб'єктивними правами і виконання юридичних обов'язків адвокатами; виключається зловживання правом; відбувається стимулювання правової активності адвокатів; реалізується загальна та спеціальна превенція порушень суб'єктивних прав, невиконання обов'язків у правовідносинах, пов'язаних із професійною діяльністю адвоката; здійснюється захист суб'єктивних прав адвокатів у ситуаціях, що перешкоджають їх нормальній реалізації; забезпечується відновлення порушених

суб'єктивних прав адвокатів та необхідна поведінка осіб, які вступають у відносини із ними.

Однією із характерних ознак правових гарантій є їх нормативна вираженість в тих чи інших правових актах. Частина гарантій адвокатської діяльності, які закріплені у Законі «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і пов'язані із проведенням стосовно адвокатів процесуальних дій у кримінальному провадженні, відображено у нормах КПК України. Решта гарантій хоч і не містяться у Кодексі, але повинні бути передбачені спеціальним законом (Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). А є ще гарантії, які на підставі загальної юридичної логіки мали б використовуватись, бо передбачені спеціальною нормою, але це неможливо, оскільки їх застосування суперечитиме завданням кримінального провадження [4, с. 130].

На нашу думку, під гарантіями професійної діяльності захисника у кримінальному провадженні слід розуміти внутрішню узгоджену систему правових засобів і умов, покликаних забезпечувати повноцінну та безперешкодну реалізацію захисником своїх професійних прав та обов'язків у кримінальному провадженні в обсязі та порядку, визначених міжнародними договорами України, законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність та КПК України.

На думку багатьох правників питання забезпечення гарантій адвокатської діяльності і досі нерегульоване, оскільки у законодавстві відсутній механізм розповсюдження таких гарантій на статус адвоката. Незважаючи на те, що адвокати є такими ж учасниками правосуддя, як і судді та прокурори. Проте, у суддів є статус і їх гарантії не залежать від їх діяльності. На відміну від прокурорів та суддів, адвокати не мають особистих гарантій, і гарантій членів їх сімей. З цього приводу адвокатська спільнота неодноразово порушувала питання щодо законодавчого визначення статусу адвоката, тим більше, що статус адвоката надається пожиттєво» [5].

Науковцями та практиками неодноразово підкреслювалось, що адвокати і надалі стикаються з блокуванням та перешкоджанням процесу представництва клієнтів, особливо під час намагання доступу до клієнта, якого тримають під вартою, ненадання чи невчасне надання адвокату доступу до матеріалів справи, проведення неправомірних обшуків в офісах адвокатів і вилучення документів, що становлять адвокатську таємницю, порушення статусу адвокатів у кримінальному провадженні, зловживання притягненням адвокатів до дисциплінарної відповідальності та порушенням кримінальних проваджень проти них,

застосування «позасудових» заходів впливу на адвоката, зокрема залякування, погроз, словесних образ, знищення майна [6]. Основні гарантії, встановлені законом, такі як доступ до клієнта, конфіденційне спілкування з ним, не втілилися в життя, оскільки адвокати продовжують стикатися з проблемами, навіть коли певні гарантії чітко закріплені законом. Ці та інші фактори зумовлюють неефективність системи правосуддя у забезпеченні рівності сторін, де адвокати могли б працювати на рівних правах з прокурорами, в тому числі щодо доступу до матеріалів справи або виклику свідків [7].

Вважаємо, що слід розширити обсяг гарантій адвокатської діяльності, передбачивши у статті 3 (Правова основа діяльності адвокатури України) Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» частину 2 у такій редакції: «2. Положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» в частині реалізації прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності мають пріоритет перед нормами процесуального закону».

Важливою вважаємо гарантію, визначену ч. 1 п. 12 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та у ст. 483 КПК України, яка передбачає, що орган або посадові особи, які затримали адвоката або застосували до нього запобіжний захід, зобов'язані негайно повідомити про це відповідну раду адвокатів регіону [8; 9]. Фактично, необхідність вчинення такого повідомлення носить декларативний характер, оскільки воно має здійснюватися вже після затримання, при цьому законодавством не регламентуються наслідки неповідомлення. Крім того, саме повідомлення, згідно із конструкцією ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не можна розглядати повноцінною гарантією адвокатської діяльності, оскільки воно має вчинятися постфактум вже після проведеного затримання чи застосування запобіжного заходу [10, с. 153].

Серед гарантій професійної діяльності адвоката важливе місце займає особливий порядок проведення стосовно адвоката оперативно-розшукових заходів чи слідчих (розшукових) дій та заборона проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності (п. п. 3 і 4 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [9]).

Власне, забезпечення незалежності адвокатів, захист від втручання у здійснення адвокатської діяльності та створення сприятливих умов для її здійснення є одним із законодавчо визначених завдань органів адвокатського самоврядування. Все в сукупності зумовлює їх обов'язок здійснювати захист прав адвоката та

забезпечення гарантій професійної адвокатської діяльності на території України. Адвокати, як професійні суб'єкти, залучені до орбіти кримінального судочинства, не зможуть вирішити окремі проблеми, пов'язані із реалізацією функції захисту, без належного правового регулювання, характер якого повинен, насамперед, не порушувати такий стрижневий принцип існування адвокатури, як її незалежність.

Список використаних джерел

1. Заборовський В.В. Деякі практичні проблеми реалізації гарантій адвокатської діяльності в контексті проведення обшуку відносно адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2018. Серія ПРАВО. Випуск 50. Том 2. С. 152-156.
2. Наливайко О.І. Теоретико-правові проблеми захисту прав людини: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2002. 178 с.
3. Яновська О.Г. Адвокатура України: навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2007. 368 с.
4. Войнарович А.Б. Особливості проведення окремих процесуальних дій відносно адвоката у кримінальному провадженні як гарантії адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2016 Серія ПРАВО. Випуск 36. Том 2. С. 126-130.
5. У законодавстві відсутні гарантії статусу адвоката - голова НААУ. URL: https://zib.com.ua/ua/140228-u_zakonodavstvi_vidsutni_garantii_statusu_advokata_golova_n.html
6. Правдін І. У захисті прав адвокатів головне - це швидкість реакції на порушення. URL: https://zib.com.ua/ua/142428-u_zahisti_prav_advokativ_golovne_-_ce_shvidkist_reakcii_na_p.html
7. МКЮ оприлюднила звіт щодо безпеки та незалежності українських адвокатів. URL: https://zib.com.ua/ua/142616-mkyu_oprilyudnila_zvit_schodo_bezpeki_ta_nezalezhnosti_ukrai.html
8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (Дата звернення 22.06.2020).
9. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>. (Дата звернення 20.06.2020)
10. Афанасієв Р.В. Проблеми правового регулювання окремих гарантій адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, Серія ПРАВО. Випуск 24. Том 4. 2014. С. 151-155.